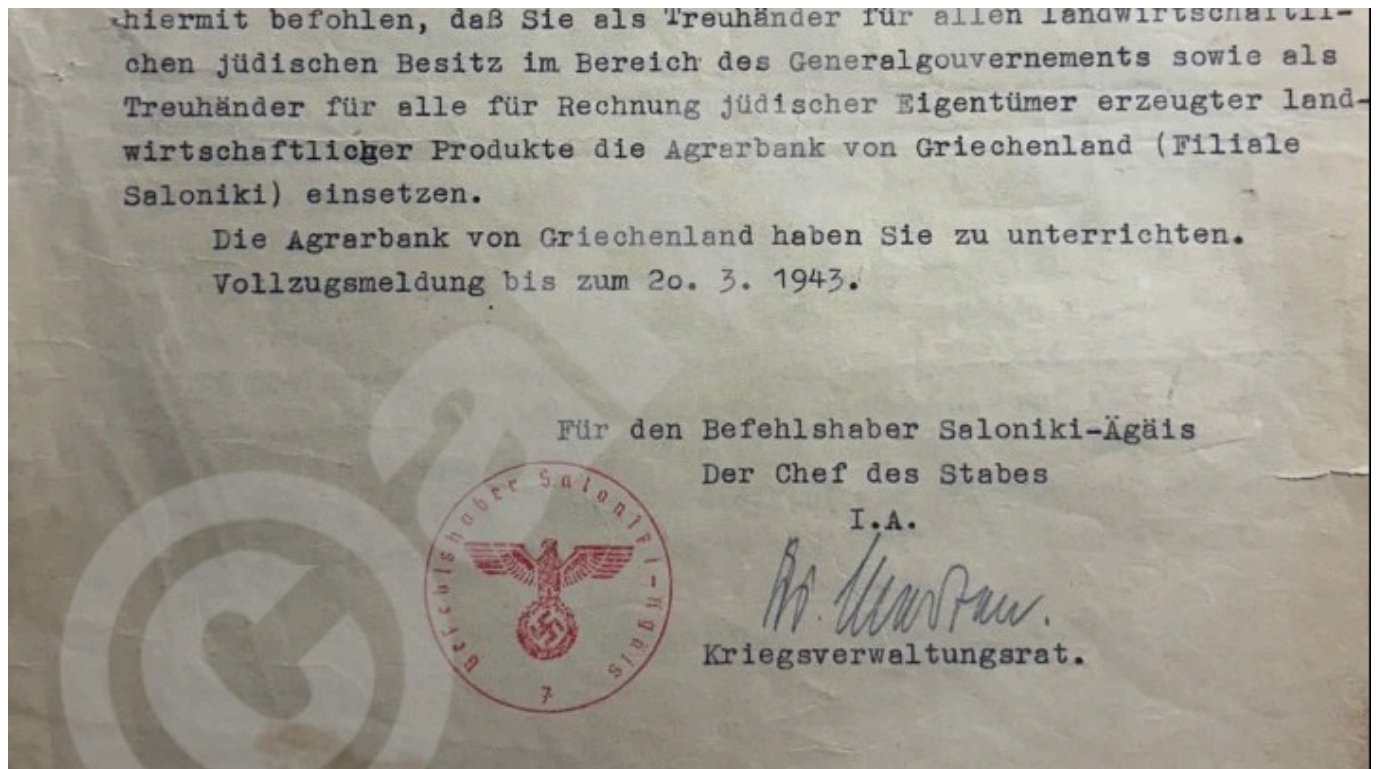

Ένα ιστορικό έγγραφο που ρίχνει φως σε μια ελάχιστα γνωστή πτυχή της διαχείρισης της εβραϊκής περιουσίας στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της ναζιστικής Κατοχής εντόπισε ο ιστορικός ερευνητής Δρ. Λεόν Σαλτιέλ, εκπρόσωπος του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου στα Ηνωμένα Έθνη στη Γενεύη.

Το έγγραφο, υπογεγραμμένο από τον Μαξ Μέρτεν και χρονολογούμενο στις 11 Μαρτίου 1943, περιγράφει τη μεταφορά της διαχείρισης των αγροτικών κτημάτων των Ελλήνων Εβραίων στην Αγροτική Τράπεζα.

«Το έγγραφο που εντόπισα πρόσφατα και θα το κάνω δωρεά στο υπό ανέγερση Μουσείο Ολοκαυτώματος της Θεσσαλονίκης είναι μια εντολή του Μέρτεν, με αυθεντική υπογραφή, σφραγίδα με σβάστικα και αριθμό μητρώου», αναφέρει, μιλώντας στο Αθηναϊκό/Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων ο Λεόν Σαλτιέλ. Όπως εξηγεί, πρόκειται για πρωτότυπο έγγραφο, άγνωστο μέχρι σήμερα, που δεν υπάρχει ούτε στο έργο του Μιχαήλ Μόλχο In Memoriam, το οποίο αποτελεί την πρώτη καταγραφή για το Ολοκαύτωμα της Θεσσαλονίκης και περιλαμβάνει πληθώρα εντολών του Μέρτεν.

Η συγκεκριμένη διαταγή αναφέρεται ρητά στη μεταφορά των αγροτικών ακινήτων των Εβραίων στην αρμοδιότητα της Αγροτικής Τράπεζας. «Σύμφωνα με αυτή την εντολή, το κατά τόπους υποκατάστημα της Αγροτικής Τράπεζας αποκτά την ευθύνη διαχείρισης των αγρών που ανήκαν σε Εβραίους στον κάθε νομό», εξηγεί ο Δρ. Σαλτιέλ.

Η ανακάλυψη είναι σημαντική όχι μόνο για το ίδιο το περιεχόμενο, αλλά και για το γεγονός ότι επιβεβαιώνει, για πρώτη φορά, την ύπαρξη κεντρικού σχεδιασμού από τη ναζιστική διοίκηση για τη δήμευση και αξιοποίηση της αγροτικής περιουσίας των εκτοπισμένων Ελλήνων Εβραίων. «Μιλάμε για κάτι άγνωστο -μέχρι στιγμής- που ανοίγει ίσως και νέους δρόμους για να δούμε πώς έγινε η διαχείριση αυτής της περιουσίας», τονίζει ο Δρ. Σαλτιέλ, αφήνοντας ανοιχτό το ερώτημα της τύχης των περιουσιών αυτών μετά τον πόλεμο.

Μάλιστα, το εύρημα ενισχύεται από συμπληρωματικά έγγραφα που βρέθηκαν στην Ημαθία. Όπως αναφέρει ο ίδιος: «Εντόπισα και ένα άλλο έγγραφο από τον Ιούνιο του 1943, λίγους μήνες μετά, από την Ημαθία, όπου γίνεται λόγος πώς θα εκτελεστεί αυτή η διαταγή. Μάλιστα, σημειώνεται ότι εξελίσσεται πολύ θετικά η όλη διαδικασία. “Κανονικώς και επιμελώς διεξάγει την υπηρεσίαν ταύτην”, αναφέρεται».

Ο Δρ. Σαλτιέλ υπογραμμίζει ότι υπήρχαν ενδείξεις για αυτή τη διαδικασία μέσα από σπαράγματα αρχείων, όπως στο αρχείο της ΥΔΙΠ, αλλά για πρώτη φορά καταγράφεται επίσημα η διαταγή. «Για πρώτη φορά βρίσκουμε την εντολή την ίδια, όπου αυτό έγινε κεντρικά από τους Γερμανούς και με υπογραφή του Μέρτεν. Οπότε μαθαίνουμε και για μια νέα γραφειοκρατική διαδικασία», επισημαίνει.

Η δωρεά του εγγράφου στο Μουσείο Ολοκαυτώματος της Θεσσαλονίκης δεν είναι μόνο μια πράξη ιστορικής σημασίας, αλλά και μια πρόκληση για περαιτέρω έρευνα. Τι απέγιναν αυτές οι περιουσίες μετά τον πόλεμο; Επανήλθαν στους νόμιμους ιδιοκτήτες ή τους απογόνους τους; Υπάρχουν ακόμα αρχεία στην Αγροτική Τράπεζα ή άλλες δημόσιες υπηρεσίες που να τεκμηριώνουν αυτή τη διαχείριση;

Το έγγραφο αυτό ίσως είναι η αρχή για να απαντηθούν ερωτήματα που εκκρεμούν εδώ και δεκαετίες. Και για να

προσεγγίσουμε πιο ολιστικά μία από τις πιο σκοτεινές περιόδους της νεότερης ελληνικής ιστορίας.

Το ιστορικό πλαίσιο της εποχής: η Θεσσαλονίκη στον ζόφο του 1943

Βρισκόμαστε στη Θεσσαλονίκη του Φεβρουαρίου 1943, σε μια από τις πιο σκοτεινές στιγμές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης. Κλιμάκιο των SS από το γραφείο του Άντολφ Άιχμαν καταφθάνει με αποστολή την υλοποίηση της λεγόμενης «Τελικής Λύσης». Ο Ντίτερ Βισλιτσένι και ο Άλοϊς Μπρούνερ αναλαμβάνουν τη ναζιστική οργάνωση της εξόντωσης των περίπου 50.000 Εβραίων της πόλης, υπό τη συνδρομή του τοπικού διοικητικού μηχανισμού. Σύμφωνα με τον Λεόν Σαλτιέλ, «σε αυτή τη διαδικασία βρίσκουν έναν πρόθυμο συνεργάτη, τον Μαξ Μέρτεν, ο οποίος είναι σύμβουλος στρατιωτικής διοίκησης στη γερμανική διοίκηση Θεσσαλονίκης-Αιγαίου. Είναι ένας τριαντάρης, αρκετά φιλόδοξος αξιωματικός, υπεύθυνος για τις πολιτικές υποθέσεις και τη σχέση της γερμανικής διοίκησης με τον τοπικό πληθυσμό». Ο Μέρτεν αναλαμβάνει την έκδοση εντολών που αφορούν τα εβραϊκά θέματα. «Πολλές από τις διαταγές που εκδίδονται τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1943 φέρουν την υπογραφή του», επισημαίνει ο Δρ. Σαλτιέλ. «Ο ίδιος στη δίκη του, που έγινε στην Αθήνα το 1959, ισχυρίστηκε ότι υπέγραφε αντ' αυτού, δηλαδή αντί του στρατηγού Κρένσκι».

Οι εντολές ξεκινούν από την επιβολή του κίτρινου άστρου, την υποχρεωτική εγκατάσταση των Εβραίων στο γκέτο, τη διαγραφή τους από επαγγελματικές ενώσεις (όπως το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο και ο Δικηγορικός Σύλλογος), και καταλήγουν στη μαζική δήμευση των περιουσιών τους.

«Μην ξεχνάτε», τονίζει ο Σαλτιέλ, «η Θεσσαλονίκη είχε 50.000 Εβραίους σε μια πόλη 250.000 κατοίκων. Οπότε όλη η διαχείριση των λεγόμενων εβραϊκών περιουσιών έγινε μεγάλο θέμα εκείνη την περίοδο, με συζητήσεις μεταξύ και της Ελληνικής Διοίκησης και των Ελλήνων εμπόρων, αλλά και της Γερμανικής Διοίκησης».

Η απουσία των Εβραίων από τον οικονομικό ιστό της πόλης οδήγησε στη δημιουργία της ΥΔΙΠ, αρμόδιας για τη διαχείριση κατοικιών, οικοσκευών, επιχειρήσεων και περιουσιακών στοιχείων των εκτοπισμένων. Τα ερωτήματα που προέκυψαν ήταν πολυάριθμα και καθημερινά: «Ποιος θα άνοιγε τα κλειδωμένα χρηματοκιβώτια; Τι θα γινόταν με τις θυρίδες; Με τα εμπορεύματα που είχαν μείνει σε εβραϊκά καταστήματα;»

Χιλιάδες περιουσίες μεταβιβάστηκαν σε χριστιανούς «μεσεγγυούχους», ενώ ορισμένες επιχειρήσεις κατέληξαν σε χέρια δοσίλογων ή καταληστεύτηκαν από τις κατοχικές δυνάμεις. «Ένα μεγάλο ποσοστό των ταγμάτων ασφαλείας χρηματοδοτήθηκε από αυτές τις περιουσίες», αποκαλύπτει ο Δρ. Σαλτιέλ.

Το φαινόμενο πήρε τόσο μαζική διάσταση που, όπως σημειώνει, «έπεσαν ακόμα και οι τιμές των επίπλων. Το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος είχε πάρει για τα σκηνικά του καρέκλες και έπιπλα. Σκεφτείτε τώρα, πενήντα χιλιάδες άνθρωποι, ό,τι είχαν στην ιδιοκτησία τους, να βγαίνουν στο παζάρι... Μιλάμε για μεγάλες αλλαγές στη Θεσσαλονίκη που μέχρι σήμερα ακόμα έχουν αφήσει το στίγμα τους».

Εν κατακλείδι, η ανακάλυψη και η δωρεά του αυθεντικού εγγράφου του Μέρτεν από τον Δρ. Σαλτιέλ δεν είναι απλώς μια ιστορική πράξη. Είναι μια υπενθύμιση ότι η μνήμη είναι ζωντανή, μόνο όταν συνοδεύεται από γνώση και δράση.

Γιατί η Ιστορία δεν τελειώνει με τα γεγονότα, αλλά με τον τρόπο που επιλέγουμε να τα θυμόμαστε - και κυρίως, να τα κατανοούμε.

Σοφία Παπαδοπούλου

**Τη φωτογραφία του εγγράφου παραχώρησε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο Δρ. Σαλτιέλ*

Πηγή: [ΑΠΕ, 22.4.2025](#)